

Les plantes medicinals en el Mediterrani, del segle XII a l'actualitat

Mª Lluïsa Martínez Montserrat

Introducció

Des de les antigues civilitzacions fins als nostres dies, les plantes han estat utilitzades en rituals religiosos i pagans, per a curar malalties, alleujar símptomes, en tractaments de bellesa i a promoure la salut en general. No obstant això, l'ús de les plantes ha estat objecte de persecució i oblit en alguns moments de la història.

És per això que en aquest curs explorarem la relació de les plantes medicinals i les dones que van ser perseguides com a bruixes en la gran cacera que va tenir lloc entre els segles XIV i XVI. Coneixerem alguns dels judicis de dones acusades de ser les practicants de plantes i que durant segles van ser el recurs de pràctiques medicinals per a la població.

També posarem en valor els coneixements ancestrals que s'han anat transmetent oralment i que han arribat a nosaltres gràcies a les nostres àvies, dipositants d'uns sabers que no podem perdre.

Objectius

Aquest curs té com a objectiu explorar una sèrie de temes interconnectats que revelen la complexa relació entre la societat, la salut i el coneixement tradicional a la Catalunya rural des del segle XIII fins a l'actualitat.

Farem un recorregut socioeconòmic des del segle XIII fins a aquest segle XXI que ens doni resposta a l'origen del fenomen bruixotes i de la gran cacera que va tenir lloc en el segle XVI per a posteriorment endinsar-nos en els segles esdevenidors coneixent els

sabers de les farmàcies monacals, descobrirem com els monestirs van jugar un paper clau en la conservació i transmissió del coneixement sobre plantes medicinals durant l'Edat mitjana.

Posar en coneixement del ric llegat del saber popular, explorant les plantes aromàtiques dels nostres camps i boscos. Aquest coneixement ancestral es manifesta també en els remeis populars catalans de les nostres àvies, pràctiques transmeses oralment i basades en la utilització de recursos naturals locals que han caigut en desús perquè les últimes dècades van comportar un gran canvi social, educatiu, tecnològic i sanitari on noves eines van desbancar les tradicions i coneixements que durant segles es van anar transmetent de generació en generació.

Arribarem als nostres dies per a conèixer amb la legislació de l'OMS a prop de les plantes medicinals. Coneixerem els qui eren les “*trementinaires” i quins licors s'han elaborat en els monestirs i de manera tradicional per a les celebracions i festes Majors.

Pretenem també reflexionar sobre la importància de preservar la saviesa tradicional perquè noves generacions posin en valor i reconeixement totes aquelles les tasques que les nostres àvies i avantpassades van desenvolupar en la societat.

Programa

TEMA 1. Plantes i bruixes en l'Edat mitjana. La foguera de la ignorància: La cacera de bruixes a Catalunya

- Marc socioeconòmic
- Etimologia de la paraula bruixota
- Períodes de la cacera de bruixes
- Grans tractats justificatius de la cacera
- Procés judicial
- St Boi terra de bruixotes

TEMA 2. Els monestirs, primers apotecaris conservadors i transmissors del coneixement sobre plantes medicinals.

TEMA 3. Normatives i informes de l'OMS respecte a l'ús de plantes medicinals

TEMA 4. Plantes populars dels nostres camps i boscos

TEMA 5. Els remeis populars catalans de les nostres àvies

TEMA 6. Ungüents i tintures

TEMA 7. L'art de la destil·lació, ungüents i tintures

TEMA 8. Les Trementinaires, dones avançades a la seva època

TEMA 9. Licors de la Catalunya rural

Metodologia

El curs està dividit en 15 sessions de dues hores cadascuna d'elles.

L'eix principal de les sessions serà l'exposició oral del docent i es fomentarà i propiciarà la participació dels alumnes per a poder compartir experiències i coneixements de preparats domèstics i rurals.

Totes les sessions estaran secundades per material audiovisual, *power *point, filmacions, fotografies i lliurament de documentació escrita, per a una major comprensió, suport i estudi. Així mateix, estaran a la disposició dels alumnes ungüents, olis, rèpliques d'eines i altres materials emprats en el món rural.

Bibliografia

SALRACH, JOSEP MARIA, Sociedad rural y mercados en la Cataluña rural, Universitat Pompeu Fabra

SIMON TARRÉS, ANTONI, Cataluña en el siglo XVII .la revuelta campesina y popular de 1640.

<https://www.raco.cat/index.php/EstudiGral/article/download/52313/60011>

TELLO, ENRIC, La conflictivitat social en el mundo rural catalán, del Antiguo Régimen a la Revolución liberal, 1720-1833. NOTICIARIO DE HISTORIA AGRARIA. n." 13 • 1997

A. MORENO, T. DOMENECH, J. GUNZBERG, J. PLANAGUMA, Las crisis demográficas en Cataluña en los siglos XIV al XVII. Algunas reflexiones, Universidad de Barcelona

SERRA ASSUMPTA, Masia i família pagesa a Catalunya entre el segle xvi i el començament del xx, CATALAN HISTORICAL REVIEW, 9: 169-180 (2016), Institut d'Estudis Catalans, Barcelona

VIDAL I BENDITO, TOMAS, Èxode rural i problemàtica demespacial a Catalunya (1860-1970)

<https://raco.cat/index.php/EHA/article/view/99519>

MONIQUE SIMMONDS / MELANIE-JAYNE HOWES / JASON IRVING, Guia del jardí sobre plantes medicinals. Remeis casolans i plantes guaridores de la A a la Z, Cossetania Edicions

MARIA MANONELLES FERNÀNDEZ, NÚRIA DURAN, RAMON PASCUAL LLUVIÀ, Guia de plantes medicinals dels països catalans: 5 (Guies de camp), Cossetania Edicions

NATACHA FILIPPI, GUILLEM FIGUERAS, Plantes i paisatge a l'Espluga de Francolí, Fundació Carulla

FRA VALENTI SERRA, Tornar als remeis de sempre, Edicions Morera

Remeis populars de les Guílleries les comarques gironines, Museu Guílleries

El món de les lavandes, Parc de les Olors

WINTON, CHARLES J., ACEITES VEGETALES: OBTENCIÓN - REFINACIÓN - PROPIEDADES – USOS, Editorial Pan América

CLERGEAUD LIONEL & CHANTAL, Aceites vegetales, Amyris Ediciones

JOSE EMILIO PARDO GONZALEZ, MANUEL ALVAREZ ORTI, ADRIAN RABADAN GUERRA, Obtención y caracterización de aceite de frutos secos virgen, AMB Ediciones

PAU CASTELL GRANADOS, Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya (segles XV i XVI), Universitat de Barcelona

OTERO DE LA GANDARA, Notas para la historia de la destilación, Editorial Tebar

AA.VV, Como hacer tus aguardientes y licores, Editorial Susaeta

OTRAS FUENTES: recetario tradicional elaborado a partir de las aportaciones orales de la cultura popular de la Conca de Barberá de Tarragona

J. SPRENGER Y H. KRAMER. Malleus maleficarum. El martillo de los brujos. Circulo latino SL Editorial

TRINIDAD, Alfonso, Caza de brujas, la auténtica historia de los jueces de la verdad, Ediciones Luciérnaga

MAS FONT, Jordi, Brujas por querer ser mujeres, Libros Indie

MICHELET, Jules, La bruja, Ediciones Akal

GARCIA QUERA, Oriol, Bruixes 1617, l'any del diluvi, Rafael Dalmau Edicions

ALCOBERRO, Agustí, Judici a una bruixa catalana, La història de l'Anna Boixadors i la persecució de les dones al segle XVII, Ed. La Campana

GUILLAMET, JOAN, Bruixeria a Catalunya

FERRAN, JOSEP i FERRANDO, TRINITAT, els remeis de l'àvia

DURAN, N. y MANONELLES, M. Y PASCUAL, R, Guia de plantes medicinals, Ed. Cossetània

catàleg de l'exposició "per bruixa i metzinera. La cacera de bruixes a Catalunya", comissariada per Agustí Alcoberro i disponible a la web del Museu D'Història de Catalunya

ALCOBERRO, Agustí, article: "Cacera de bruixes, justícia local i inquisició a Catalunya 1487-1643: alguns criteris metodològics" publicat al 2009 a la revista D'Història Moderna nº 28

CASTELL, Pau, De crimine heresis maxime de bruxa. L'aparició del crim de bruixeria a Catalunya en el context baix medieval europeu, article de Creences a l'època medieval

GARI LACRUZ, Ángel, La brujería en los Pirineos, Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra (CEEN)

ALCOBERRO, Agustí, Los otros abogados de las brujas. El debate sobre la caza de brujas en Cataluña, Revista Internacional de los Estudios Vascos. Cuadernos 2012

GOMIS, Cels, La bruixa catalana, Editorial Alta Fulla

ROMA, Josefina, La bruixeria en la cultura popular catalana, article de Per bruixa i metzinera. La cacera de bruixes a Catalunya, Museu d'Historia de Catalunya, 2007